

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง

1.1.1 ความเป็นมา

การตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลสุขภาพของคนที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการดูแลสุขภาพสุขภาพทั้งจากภายใน และภายนอกโดยวิถีธรรมชาติ หรือการนำเอาผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติ มาเป็นตัวช่วยในการรักษาสุขภาพ ทำให้ธุรกิจสปาทั่วโลกเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (Muqbil, I. And Matthews-Sawyer, M., 2001) ในประเทศไทยเองได้เกิดกระแสสปาที่เวอร์เจกเช่นเดียวกับประเทศอื่นทั่วโลก ในปัจจุบันมีสปานับพันแห่งในประเทศไทยที่ผู้ประกอบการแหล่งทุนเปิดกันอย่างล้นหลาม แม้แต่รัฐบาลเองก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของธุรกิจประเภทนี้ ดังจะเห็นได้จากการที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีลั่นวาจาออกมาว่า จะให้ธุรกิจสปาไทยดึงดูดเงินเข้าประเทศ (ผู้จัดการรายสัปดาห์, 2546) หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การเกิดธุรกิจสปาเป็นจำนวนมากในประเทศน่าจะสอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมธุรกิจสปาเป็นเครื่องมือดึงดูดเงินตราต่างประเทศในยุคนี้ของรัฐบาล

เมื่อพูดถึงคำว่า 'สปา' คงไม่มีใครในยุคนี้จะไม่รู้จัก แต่ถ้าจะให้บอกถึงคำจำกัดความหรือประเภทของสปาแล้ว คงจะมีคนจำนวนมากไม่สามารถบอกหรือแยกแยะได้ว่ารูปแบบและองค์ประกอบที่ถูกต้องของสปาเป็นอย่างไร ซึ่งในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าคำว่าสปากำลังถูกใช้หาकिनจนเกือบไปหมด เพราะแค่แว่นตาทำก็ติดป้ายว่าสปา หรือแค่แว่นหน้าก็บอกว่าเป็นสปา นวดแผน

โบราณบางแห่งก็ขึ้นป้ายว่าสปาเช่นกัน หรือแม้แต่อาบอบนวดก็มักถูกมองว่าเป็นสปา ดังนั้น 'สปา' จึงถูกตีความไปตามมุมมองของแต่ละคน คำว่าสปาพัฒนามาจากวลีในภาษาลาตินที่ว่า "Sanus per Aqua" หรือสุขภาพดีด้วยน้ำ (Good health through water) ซึ่งน้ำในที่นี้หมายถึงน้ำที่เกิดจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น บ่อน้ำพุร้อน ซึ่งคนในสมัยก่อนเชื่อว่าเป็นของขวัญจากพระเจ้า เพราะสามารถช่วยให้เกิดความกระปรี้กระเปร่า และสามารถรักษาโรคได้ทุกชนิด (Tomseth, 2002) เนื่องจากการเห็นความสำคัญในการรักษาสุขภาพที่เพิ่มขึ้นทั่วโลก ทำให้ความหมายของคำว่าสปามีการขยายความออกไปจนถึงสถานพักผ่อนเพื่อสุขภาพ และสถานบริการต่างๆที่เน้นเรื่องสุขภาพ สำหรับคำว่าสปาในไทยนั้นนอกจากจะมีความหมายเพิ่มเติมจากในยุโรปและอเมริกา เนื่องจากเอกลักษณ์เฉพาะของสมุนไพรไทย และการนวดแผนโบราณของไทย ดังจะเห็นได้จากคำจำกัดความสปาโดยกระทรวงสาธารณสุข (2546) ที่ว่า "สปา คือ สถานที่ที่มีบริการด้วยน้ำ - น้ำแร่ น้ำทะเล น้ำลำธาร น้ำสระ น้ำอาบ อบไอน้ำ อบสมุนไพร นวดตัว นวดด้วยน้ำ ประคบตัวด้วยน้ำ หมักด้วยโคลน ออกกำลังกายในน้ำ ฯลฯ รวมความคือ การบริการที่ใช้ น้ำเป็นปัจจัยหลัก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสุขภาพ บำบัดโรค ฟื้นฟูสุขภาพอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งหมด"

ในปัจจุบันนักลงทุนด้านสปาได้ผสมผสานความล้ำเลิศของแนวคิดเดิมด้านสปาเข้ากับการแนะนำการบำบัดแบบใหม่ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในธุรกิจประเภทนี้ ซึ่งส่วนใหญ่จะดำเนินการอยู่ในจังหวัดภูเก็ตและพังงา (Phuket Spa Outlook, 2002) ทำให้บริษัททัวร์หลายแห่งได้นำเอาสปาไปเป็นหนึ่งในโปรแกรมการขายรวมกับการขายการท่องเที่ยวเชิงทะเล (beach holiday) ดังนั้นโรงแรมและรีสอร์ทหลายแห่งในจังหวัดภูเก็ตพากันเปิดบริการสปาในสถานที่พักผ่อนของตนเพื่อเพิ่มมูลค่าทางสินค้า (Value Added) ให้แก่ตนเอง นอกจากนี้ยังมีนักลงทุนบาง

ส่วนได้ทำการเปิดสปาแบบ สแตนอโลนสปา (Stand-alone Spa) หรือ เดย์สปา (Day Spa) ขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก ประกอบกับแนวนโยบายของรัฐบาลในการสนับสนุนธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต โดยรัฐจะสนับสนุนการเติบโตของธุรกิจสปาในเชิงของการท่องเที่ยวที่รักษาสิ่งแวดล้อมหรือการเป็นพันธมิตรกับสิ่งแวดล้อม และเป็นตัวช่วยให้เกิดการกระจายของเศรษฐกิจทางการท่องเที่ยวของภูเก็ต (Phuket Gazette, 2003) ซึ่งกระแสการดำเนินการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตได้ส่งผลไปยังจังหวัดใกล้เคียงที่มีลักษณะการท่องเที่ยวที่คล้ายคลึงกัน คือ พังงา และกระบี่ด้วยเช่นกัน

จากคำกล่าวข้างต้นมีคำถามที่น่าสนใจว่าการท่องเที่ยวเชิงสปามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใดต่อการท่องเที่ยวของประเทศซึ่งภาครัฐเองก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างมากในเวลานี้ โดยเฉพาะในกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูงอย่าง ภูเก็ต พังงา และกระบี่ สปาจะเป็นสินค้าหลักทางการท่องเที่ยว หรือจะเป็นจุดยืนผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของพื้นที่ให้กับทั้ง 3 จังหวัดได้หรือไม่ หรือจะเป็นเพียงตัวเพิ่มมูลค่าทางสินค้า (Value Added) เท่านั้น การตอบคำถามดังกล่าวควรจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาวิจัยที่เหมาะสม แต่ทั้งนี้การศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสปายังมีไม่มากนัก ส่งผลให้ข้อมูลเกี่ยวกับสปายังมีอยู่น้อย ไม่เพียงพอต่อการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวได้ ประกอบกับการที่รัฐได้ประกาศ "การท่องเที่ยวยั่งยืน" ให้เป็นวาระแห่งชาติ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เพื่อให้ประชาชนภาคธุรกิจเอกชนและหน่วยงานราชการต่างๆ รวมพลังอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวของชาติให้ยั่งยืนต่อไป (ททท., 2545) นอกจากนี้ในการวางแผนการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ให้แหล่งท่องเที่ยวใดมีคุณภาพและยั่งยืนได้นั้น แผนการท่องเที่ยวจะต้องเป็นแผนที่พิจารณาการท่องเที่ยวทั้งระบบทั้งด้านอุปทาน (Supply factors) และด้านอุปสงค์ (Demand factors) ปัจจัย

ทางด้านอุปทานหมายถึงสิ่งอำนวยความสะดวก สินค้าและบริการท่องเที่ยวที่จัดสรรไว้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ส่วนปัจจัยด้านอุปสงค์นั้นหมายถึงนักท่องเที่ยว (Inskoop , 2001) ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาถึงความต้องการการท่องเที่ยวเชิงสเปนของนักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่จังหวัด ภูเก็ต พังงา กระบี่ เพื่อนำมาซึ่งข้อมูลพื้นฐานที่มีคุณภาพในการขยายผลงานวิจัยทางด้านสเปนในโอกาสต่อไป และในขณะเดียวกันผู้วิจัยจะทำการศึกษาปัจจัยทางด้านอุปทาน คือ ผู้ประกอบการสถานบริการสปาทั้ง เดย์สปาหรือสแตนอโลน (Day Spa/ Stand-Alone Spa) และรีสอร์ทหรือไฮเต็ลสปา (Resort/Hotel Spa) ในแง่ของความพร้อมที่จะรองรับการท่องเที่ยวเชิงสเปนเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

1.1.2 ความสอดคล้องกับเป้าประสงค์และยุทธศาสตร์ของชุดโครงการธนาคารข้อมูล เพื่อการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน

โครงการวิจัยนี้มีผลสอดคล้องกับเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของชุดโครงการธนาคารข้อมูลเพื่อการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนอย่างชัดเจนในแง่ของการสำรวจผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวเชิงสเปน และสำรวจความพร้อมของพื้นที่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสเปนของทั้ง 3 จังหวัด ซึ่งผลการวิจัยที่ได้มาจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับนักท่องเที่ยวในพื้นที่และยังเป็นข้อมูลบ่งชี้ถึงความต้องการที่แท้จริงของนักท่องเที่ยวต่อผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงสเปนของทั้ง 3 จังหวัด ซึ่งนักวางแผนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของ 3 จังหวัดนี้สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประกอบเพื่อวางแผนการท่องเที่ยวของพื้นที่ต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ผลการวิจัยที่ได้ยังเป็นการศึกษาวิเคราะห์และเก็บข้อมูลเชิงลึกทั้งจากนักท่องเที่ยว (Guests) และผู้ประกอบการสถานบริการสปา ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงส

ปา (Host) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความพร้อม มุมมอง และความต้องการต่อผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่

1.2 นิยามศัพท์

สปา ในการวิจัยครั้งนี้ คำจำกัดความของคำว่า “สปา” จะเป็นการผสมผสานกันจากทั้งอเมริกาและยุโรปเนื่องจากสปาสามารถเป็นได้ทั้งแหล่งท่องเที่ยวหรือแม้แต่สินค้าและการบริการสปาทั้งในโรงแรมและรีสอร์ทต่างๆ และรวมถึงคำจำกัดความสปาที่ให้ไว้โดยกระทรวงสาธารณสุข (2546) ที่ว่า “สปา คือ สถานที่ที่มีบริการด้วยน้ำ – น้ำแร่ น้ำทะเล น้ำลำธาร น้ำสระ น้ำอาบ อบไอน้ำ อบสมุนไพร นวดตัว นวดด้วยน้ำ ประคบตัวด้วยน้ำ หมักด้วยโคลน ออกกำลังกายในน้ำ ฯลฯ รวมความคือ การบริการที่ใช้น้ำเป็นปัจจัยหลัก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสุขภาพ บำบัดโรค ฟื้นฟูสุขภาพอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งหมด”

รีสอร์ทสปา หมายถึง สินค้าหรือบริการทางด้านสปาที่มีอยู่ในโรงแรม หรือรีสอร์ท

เคย์สปา จะหมายถึงสินค้าหรือบริการทางด้านสปาที่มีได้ตั้งอยู่ในโรงแรม และรีสอร์ท หรือสถานที่ที่มีบริการห้องพักสำหรับค้างคืน

การท่องเที่ยวเชิงสปา หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อใช้สินค้าและบริการทางด้านสปา

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสปา หมายถึง ประสิทธิภาพ ความพร้อม และความสามารถของสถานประกอบการสปาในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสปา

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาข้อมูลของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสปา ในเขตพื้นที่จังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่
- 1.3.2 เพื่อศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว (Tourist demand) สำหรับการท่องเที่ยวเชิงสปาในเขตพื้นที่จังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่
- 1.3.3 เพื่อศึกษาถึงศักยภาพของสถานประกอบการสปาทั้ง Day Spa หรือ Stand-Alone Spa และ Resort/Hotel Spa

1.4 คำถามหลักของการวิจัย

สปาจะเป็นสินค้าหลักทางการท่องเที่ยว หรือจะเป็นจุดยืนผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของพื้นที่ให้กับทั้ง 3 จังหวัดได้หรือไม่ หรือจะเป็นเพียงตัวเพิ่มมูลค่าทางสินค้า (Value Added) เท่านั้น การตอบคำถามดังกล่าวควรจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาวิจัยที่เหมาะสม แต่ทั้งนี้การศึกษเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงสปาอย่างจริงจังยังมีไม่มากนัก ส่งผลให้ข้อมูลเกี่ยวกับสปายังมีอยู่น้อยไม่เพียงพอต่อการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาถึงศักยภาพการท่องเที่ยงเชิงสปาในเขตพื้นที่จังหวัด ภูเก็ต พังงา กระบี่ เพื่อนำมาซึ่งข้อมูลพื้นฐานที่มีคุณภาพในการขยายผลงานวิจัยทางด้านสปาในอนาคตต่อไป

1.5 ขอบเขตการศึกษา

1.5.1 นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการใน Resort/Hotel spa และ Day spa/ Stand-alone spa

ในเขตพื้นที่ จังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่

1.5.2 ผู้ประกอบการด้านสปา ทั้ง Day Spa และ Resort/Hotel Spa ในเขตพื้นที่จังหวัดภูเก็ต

พังงา และกระบี่